

מקורות לעיון במס' כתובות: פרק המדיר

דף יג

טבת תשע"ה

מ. זילברמן

(עז.) **הרחקות דר"ת**. כתב המרדכי (סי' ר"ד), "וכולהו היו כייפינן להו בשוטים דאילו בדברים לא יוסר עבד מיהו בכל הני דלא קתני כופין אלא יוציא ויתן כתובה לא כפינן אלא בדברים בעלמא כדפי' לעיל ולא בשמתא דשמתא חמירא מנגידא ... אבל הר"ם הכהן אומר בשם ר"ת דנוכל לעשות שנקבל עלינו גזירה שלא לישא וליתן עמו עד שיקבל ליתן גט אבל לנדות לא וכן עשה ר"ת מעשה באחד שלא היה מאותן שכופין להוציא ונדהו עד שנתן גט ופסל אותו גט וצוה לעשות לו גט אחר"

וכך פסק הרמ"א (סי' קנ"ד סכ"א), "ומכל מקום יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקברו עד שיגרש ובכל חומרא שירצו ב"ד יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא ינדו אותו". ודברי ר"ת אלו הובאו בשינויים בשו"ת ספר הישר (חלק התשובות סי' כ"ד) ובשו"ת מהרי"ק (סי' כ"ט וסי' קל"ה).

וז"ל בספר הישר, "אך אם כל רבותינו שוין בדבר תגזרו באלה חמורה על כל איש ואשה מזרע בית ישראל הנלוים אליכם שלא יהו רשאים לדבר עמו לישא וליתן עמו להאריחו ולהאכילו ולהשקותו וללוותו ולבקריו בחלותו ועוד יוסיפו חומר ברצונם על כל אדם אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזאת שבזה אין כפייה עליו שאם ירצה מקיים והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה". ובמהרי"ק (סי' קל"ה) כתב, "ומ"מ כדי להסתלק מכל ספק היה נראה לע"ד לעשות כמו שכתב רבינו תם בתשובה גבי אומרת מאיס עלאי וז"ל אך כל רבותיי שוים בדבר תגזרו באלה חמורה על כל איש ואשה מזרע בית ישראל ועל כל הנלוים עליהם שלא יהיו רשאים לדבר עמו ולישא וליתן עמו ולהרויחו ולהאכילו וללוותו ולהשקותו ולבקריו בחלותו. ועוד יוסיפו חומרות כרצונם על כל אדם אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזאת שבזה אין כפייה עליו **שאם ירצה ימצא לו מקום** והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה אך אנו נתפרד מעליו עכ"ל ר"ת". ונימוק זה של המהרי"ק בשם ר"ת דיכול למצא מקום אחר הביאו הגר"א בביאורו.

בחזו"א (אה"ע סי' ק"ח אות י"ב) נסתפק אם הרחקות דר"ת מותרים רק במקום שכופין בדין אלא שאין כופין בשוטינן, או אם שייכים אפ"ל במעושה שלא כדין דאין חשוב עישוי אלא במעשה ולא בשב ואל תעשה. והציע הר"ר יוסף גולדברג (ספר גט מעושה נספח ו') דזה תלוי על שינויי הגירסאות בדברי ר"ת. דלפי גירסת ר"ת בספר הישר הרחקה אינו כפיה כלל, דכתב, "שבזה אין כפיה עליו שאם ירצה מקיים". [אך הביא בשם החת"ס דהדפוס של ספר הישר הוא משובש]. וכן בגירסת בנימין זאב (סי' פ"ח שהביאו הרמ"א ובדרכי משה הארוך) כתב בפירוש דאינו כפיה דהוי רק מניעת טובה. ולפ"ז אף אם עשו הרחקות שלא כדין הגט כשר שאין ההרחקה חשיבא ככפיה.

וכתב דמדברי המהרי"ק נראה אחרת מדכתב שאין זו כפיה כיון שאם ירצה יכול ללכת למקום אחר. ומשמע דבעצם הוי' כפיה, אלא כיון שיכול ללכת למקום אחר לא חשיבא ככפיה. אבל היכא שאין ביכלתו

ללכת למקום אחר שפיר היא כפיה ויהי' אסור לעשות את ההרחקות במקום שאין כופין. והעיר בזה דבעצם אין חילוק בין כפיה במילי או כפיה בשוטי היכא דיכול ללכת למקום אחר ולא יכפוהו, דאף בכפי' בשוטי אם למעשה אין אפשרות להשיגו במקום אחר לא יחשב ככפי'. אך יש להעיר דאין זה מוכרח, דדברי ר"ת במהרי"ק הם כמעט מילה במילה כמו שהובא בסה"ת, ובשניהם כתוב "שבזה אין כפיה עליו", אלא דבספר הישר כתוב "שאם ירצה מקיים" ובמהרי"ק כתוב "שאם ירצה ימצא לו מקום".

בחזו"א (שם) העיר דבפ"ת (שם סק"ל) הביא מספר גבורת אנשים להש"ך דיש להחמיר ולא להתנהג ע"פ הרחקות דר"ת כי האידנא הרחקות כנידוי. והחזו"א כתב שלא ברור כוונתו בזה. והביא מהב"י שהביא משו"ת הרשב"א "דאין לבזותו ולצערו". וע"פ זה כתב דנראה להחמיר לדינא שלא להשתמש בהרחקות דר"ת.

אך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' שד"מ) העיר דבשו"ת הריב"ש (סי' קכ"ז) כתב בשם הרשב"א, "ובלבד שלא ינדה ולא יכה ולא יצער אותו בגופו", ולא ש"לא יבזה", ובכך היכא דאין אלא בזיון לא חשיב כעישוי. ועוד כתב (ח"א סי' תשפ"ט), "אמנם נראה שכל זה היינו לביישו עד שינהגו עמו כמנודה שלא ישאו ויתנו עמו ולא יעשו לו טובה, שדומה לנידוי ונחשב בזה"ז שאין נידוי כנידוי (החזו"א זצ"ל נתקשה מה שאוסר בפ"ת בזה"ז, אבל נראה כמ"ש), אבל כשאין מבזין אותו אלא רק שאין מכבדים אותו והיינו שמודיעים שלא יקבל כאן ובשאר בתי כנסיות עליה לתורה ולא ישמש כש"ץ לא דמי כלל לנידוי אף שיש בה בזיון קצת עיקר שידע שהציבור אינם מרוצים מהתנהגותו שמתאכזר לאשתו אבל לא נקרא כפייה כלל". וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ז אה"ע סי' כ"ג) ושו"ת ציץ אליעזר (חי"ז סי' נ"א) שהקילו בזה.

ועוד הביא המרדכי (גיטין סי' תס"ט) בשם ר"ת, "שאם קדש אדם אשה ואינה חפצה אין לכופו לא בדיני ישראל ולא בעובדי כוכבים שיגרש אך אם נתפס עבור מס או ד"א יכולים לומר לו לא נעזור לך לצאת מתפיסתך עד שתגרש דאין זו כפייה דאין עושין לו דבר רק שנמנעים מלעזור לו". ולכאורה זה לשיטתו דמניעת טובה לא חשיבא כאונס. ובספר גט מעושה (פ"ו הע' 25-27 ונספח ה') הוכיח דהרבה ראשונים ס"ל כר"ת בזה.